

Gotowość do zadośćuczynienia młodych dorosłych – sprawców przemocy w rodzinie

AGNIESZKA LEWICKA-ZELENT

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0002-6967-8966

EWA TROJANOWSKA

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0002-0481-4218

Młodymi dorosłymi zgodnie z koncepcją rozwoju człowieka są osoby między 18 a 35 r.ż¹. W zakładach karnych nie prowadzi się zróżnicowanych oddziaływań ze względu na etap rozwoju człowieka. Tylko w przypadku dwóch grup osadzonych – młodocianych oraz seniorów, inicjuje się specjalne oddziaływania o charakterze resocjalizacyjnym i readaptacyjnym. Grupę młodocianych z populacji więźniów wyodrębnił ustawodawca². Z kolei specjalne oddziaływania dedykowane seniorom stanowią odpowiedź na zjawisko starzejącej się populacji osadzonych, podobnie jak w polskim społeczeństwie³.

¹ A.I. Brzezińska, *Jak przebiega rozwój człowieka?* [w:] *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, red. A.I. Brzezińska, Gdańsk 2005, s. 31.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 ze zm. art. 84).

³ M. Jankowska-Guścióra, *Starość w obliczu uwięzienia – zakres oddziaływań penitencjarnych podejmowanych wobec seniorów* [w:] *Teoretyczno-praktyczne konteksty resocjalizacji penitencjarnej skazanych*, red. D. Kowalczyk, M. Snopek, Opole 2015, s. 105–113.

Jednakże nie wynikają one z wytycznych regulowanych aktami prawnymi, a z praktyki penitencjarnej.

Niezależnie od wieku osób przebywających w zakładach karnych główny cel wykonywania kary pozbawienia wolności jest ten sam i zgodnie z art. 67 Kodeksu karnego wykonawczego jest nim „wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa”⁴. Realizacji tego celu służą oddziaływania, które mają charakter zindywidualizowany. Zalicza się do nich m.in. pracę, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe⁵. Ważnym elementem realizacji celu wykonywania kary pozbawienia wolności są programy resocjalizacyjne, podczas których rozwijane jest poczucie odpowiedzialności skazanych.

Jednym z przejawów poczucia odpowiedzialności osadzonych w zakładach karnych jest podejmowanie działań naprawczych wobec osób pokrzywdzonych przestępstwem. Jednakże w praktyce rzadko skazani czynią zadość tym osobom, nawet w sytuacji, gdy taki obowiązek nałoży na nich sąd. To przejęcie odpowiedzialności powinno dotyczyć nie tylko własnych zachowań, ale także ich skutków, zwłaszcza gdy w wyniku przestępstwa inne osoby doświadczają krzywdy lub ponoszą straty.

Gotowość do zadośćuczynienia według Agnieszki Lewickiej-Zelent oznacza, że sprawca czynów przestępczych ma „zamiar (jest chętny i zdecydowany) zrekompensować osobie pokrzywdzonej straty, jakie poniosła, oraz krzywdy, jakich doznała”⁶. Autorka wyróżnia dwa rodzaje zadośćuczynienia: emocjonalno-materialne oraz usługowe. Pierwsze z nich przejawia się głównie w gotowości do przeprosin oraz rekompensaty w formie materialnej, a usługowe dotyczy np. podjęcia terapii lub pracy albo na rzecz osoby pokrzywdzonej, albo społeczności lokalnej.

Jedną z przyczyn, która utrudnia sprawcom przestępstw przejęcie odpowiedzialności za własne działania niezgodne z prawem, jest stosowanie technik neutralizacji czynów przestępczych. Gresham M. Sykes i Dawid Matza

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 ze zm. art. 67§1).

⁵ Ibidem, art. 67§3.

⁶ A. Lewicka-Zelent, *Uwarunkowania gotowości nieletnich do zadośćuczynienia w paradymacie sprawiedliwości naprawczej*, Lublin 2015, s. 158.

wyróżnili pięć takich technik. Osoby, które popełniają przestępstwa, posługują się nimi, aby je usprawiedliwić. Pierwszą z nich stanowi kwestionowanie odpowiedzialności, przejawiające się przenoszeniem na inne niż sam sprawca danego działania czynniki odpowiedzialności za to, co się wydarzało, np. na zbieg okoliczności. Kwestionowanie szkody jest drugą techniką, która polega na tym, że dana osoba zaprzecza, aby w wyniku jej działań ktoś doznał krzywdy, lub umniejsza skutki tego działania. Kolejną techniką jest kwestionowanie ofiary, którego wyrazem jest przekonanie sprawcy, że ofiara przez swoje zachowania albo sprowokowała go, albo zasłużyła na takie potraktowanie. Potępienie potępiających oznacza przypisywanie negatywnych przymiotów lub zachowań osobom, które związane są z wymiarem sprawiedliwości. Piątą techniką jest odwoływanie się do wyższych racji. Polega na tym, że sprawca, zachowując się w dany sposób, wybiera „mniejsze zło”. Ten wybór dokonywany jest na podstawie subiektywnych wartości wyzwanym przez sprawców⁷.

Oprócz tych technik charakterystyczne dla sprawców przemocy w rodzinie są mechanizmy zaprzeczania i zniekształcania rzeczywistości, do których należą: wypieranie się, zaprzeczanie rzeczywistości oraz zniekształcania, jakie służą do podtrzymywania pozytywnego obrazu siebie⁸.

Grupą osób pokrzywdzonych, które nierzadko doświadczają długotrwałych konsekwencji danego przestępstwa, są osoby doznające przemocy w rodzinie⁹. W myśl art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku przemoc w rodzinie jest to „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”¹⁰. Zgodnie z tą definicją członkiem

⁷ G.M. Sykes, D. Matz, *Techniques of neutralization: A theory of delinquency*, “American sociological Review” no. 6/1957, s. 667–669.

⁸ A.E. Jukes, *Man Who Batter Woman*, Routledge 1999.

⁹ J. Mazur, *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002; I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994; A. Lewicka-Zelent, W. Klimczak, E. Trojanowska, *Przemoc w rodzinie wobec kobiet z wyższym wykształceniem. Indywidualne studium przypadku*, Lublin 2020.

¹⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005, poz. 1493 ze zm. art. 2).

rodziny jest nie tylko małżonek, dziecko czy rodzic¹¹, ale także „inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca”¹².

Niski poziom gotowości do podejmowania działań naprawczych przez odbywających karę pozbawienia wolności na rzecz osób pokrzywdzonych wskazuje na konieczność podejmowania nie tylko odpowiednich oddziaływań w tym zakresie, ale także określenie ich skuteczności. Jednakże wszystkie te działania muszą być poprzedzone wielowymiarową diagnozą¹³. To od jej prawidłowego zaplanowania w jednym paradygmacie teoretyczno-metodologicznym i przeprowadzenia zależą efekty programu resocjalizacyjnego¹⁴. Według Ewy Wysockiej badanie efektywności oddziaływań resocjalizacyjnych powinno być oparte na następujących wskaźnikach: recydywy; zmian, które dokonują się w danej jednostce, oraz jej środowisku, oraz zaburzeń, które wynikają z negatywnych konsekwencji funkcjonowania w jednostkach penitencjarnych¹⁵.

W związku z powyższym celem badań własnych było określenie gotowości do zadośćuczynienia młodych dorosłych – sprawców przemocy w rodzinie.

Problem badawczy zawarł się w pytaniu: W jakim stopniu młodzi dorośli – sprawcy w przemocy w rodzinie są gotowi do podjęcia zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym?

Sformułowano następujące pytania szczegółowe:

1. Jakim poziomem gotowości do zadośćuczynienia, w tym gotowości do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego oraz usługowego, cechują się sprawcy przemocy w rodzinie?
2. Czy występują różnice w zakresie ogólnej gotowości do zadośćuczynienia oraz jej składowych, tj. zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego oraz

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. 1997, poz. 553 ze zm. art. 115 §11).

¹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005, poz. 1493 ze zm. art. 2).

¹³ E. Wysocka, *Diagnoza pozytywna w resocjalizacji: Model teoretyczny i metodologiczny*, Katowice 2015; E. Wysocka, *Diagnoza w resocjalizacji – perspektywy pozytywne vs. Negatywne, teoria vs. Praktyka diagnozowania*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” nr 38(2)/2019, s. 125–146.

¹⁴ E. Wysocka, *Diagnoza w resocjalizacji. Dylematy, wyzwania i propozycje narzędzi diagnostycznych [w:] Oddziaływania penitencjarne wobec skazanych w przestrzeni więziennej. Uwarunkowania – Doświadczenia – Propozycje*, red. D. Kowalczyk, E. Glińska-Lachowicz, Opole 2016, s. 57–73.

¹⁵ E. Wysocka, *Diagnoza w resocjalizacji. Obszary problemowe i modele rozwiązań w ujęciu psychopedagogicznym*, Warszawa 2013.

usługowego, między młodymi dorosłymi sprawcami przemocy w rodzinie a młodymi dorosłymi odbywającymi karę pozbawienia wolności za dokonanie innych przestępstw?

Do drugiego pytania sformułowano następującą hipotezę roboczą:

Przypuszcza się, że młodzi dorośli sprawcy przemocy w rodzinie będą mniej gotowi do zadośćuczynienia w porównaniu do osadzonych skazanych za dokonanie innych przestępstw.

Osoby stosujące przemoc w rodzinie, podobnie jak sprawcy innych przestępstw, stosują techniki usprawiedliwiania czynów przestępczych. Poza tym do obniżenia ich poczucia odpowiedzialności przyczyniają się mechanizmy zaprzeczania i zniekształcania rzeczywistości¹⁶. Wyniki badań A. Lewickiej-Zelent wskazują, że osoby pozbawione wolności po 35 roku życia wykazują większą gotowość do zadośćuczynienia pokrzywdzonym¹⁷.

Badania zostały przeprowadzone z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego na terenie trzech zakładów karnych zlokalizowanych w województwie lubelskim. Na podstawie zastosowanego narzędzia badawczego „Skali Gotowości do Zadośćuczynienia (SGZ)” Agnieszki Lewickiej-Zelent określono ogólną gotowość badanych osadzonych do zadośćuczynienia osobie pokrzywdzonej. Skala składa się z dwóch podskal: „Zadośćuczynienia Emocjonalno-Materialnego” oraz „Zadośćuczynienia Usługowego”. Wykorzystane narzędzie pozwala na określenie poziomu powyższych zmiennych na podstawie ustalonych norm w skali stenowej¹⁸.

Na podstawie danych uzyskanych z kwestionariusza ankiety autorstwa A. Lewickiej-Zelent i E. Trojanowskiej dokonano charakterystyki grupy badanych osób. Grupę badanych stanowiło 30 mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności za dokonanie przestępstwa znęcania się nad członkiem rodziny (art. 207 k.k.), a grupę porównawczą – 30 mężczyzn, którzy dokonali innych przestępstw.

¹⁶ D. Dyjakon, *Przemoc, terapia, zadośćuczynienie. Z doświadczenia badacza i terapeuty*, Wrocław 2010.

¹⁷ A. Lewicka-Zelent, *Gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” z. 2/2016, s. 115–129.

¹⁸ A. Lewicka-Zelent, *Uwarunkowania gotowości...*, op. cit., s. 169.

Tabela 1. Charakterystyka badanych osób

Zmienne	Młodzi dorośli – sprawcy przemocy w rodzinie		Młodzi dorośli – sprawcy innych przestępstw	
	N	proc.	N	proc.
Wiek:				
a. 21–25 lat	7	23,30	10	33,30
b. 26–30 lat	8	26,70	13	43,40
c. 31–35 lat	15	50,00	7	23,30
Miejsce zamieszkanie:				
a. wieś	14	46,70	5	16,70
b. miasto	15	50,00	25	83,30
c. brak danych	1	3,30	-	-
Wykształcenie:				
a. podstawowe	9	30,00	11	36,70
b. zawodowe	9	30,00	16	53,30
c. średnie	12	40,00	3	10,00
Stan cywilny:				
a. wolny	14	46,70	14	46,70
b. rozwiedziony	4	13,30	1	3,30
c. wdowiec	-	-	-	-
d. żonaty	2	6,70	1	3,30
e. konkubinat	7	23,30	13	43,40
f. brak danych	3	10,00	1	3,30
Popelnione przestępstwo:				
a. art. 207 k.k.	30	100,00	-	-
b. art. 158 k.k.	-	-	5	16,70
c. art. 173 k.k.	-	-	1	3,30
d. art. 278 k.k.	-	-	5	16,70
e. art. 279 k.k.	-	-	4	13,30
f. art. 280 k.k.	-	-	8	26,70
g. art. 281 k.k.	-	-	1	3,30
h. art. 283 k.k.	-	-	1	3,30
i. art. 284 k.k.	-	-	1	3,30
j. art. 288 k.k.	-	-	1	3,30
k. art. 62 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii	-	-	3	10,00
Długość aktualnego pobytu w zakładzie karnym:				
a. do 6 miesięcy	10	33,30	6	20,00
b. od 7 miesięcy do roku	3	10,00	4	13,30
c. powyżej 12 miesięcy do 2 lat	9	30,00	9	30,00
d. powyżej 2 lat	7	23,30	11	36,70
e. brak danych	1	3,30	-	-
Uzależnienie:				
a. Od alkoholu	10	33,30	9	30,00
b. Od narkotyków	1	3,30	2	6,70
c. Od alkoholu i narkotyków	2	6,70	-	-
d. Brak uzależnienia	17	56,70	19	63,30

Źródło: opracowanie własne.

Wszyscy badani osadzeni byli mężczyznami. Połowę grupy sprawców przemocy w rodzinie stanowiły osoby w wieku od 31 do 35 lat. Ponad 1/4 badanych w tej grupie (osiem osób) znajdowała się w przedziale wiekowym 26–30 lat. Pozostałych siedmiu ankietowanych było mężczyznami w wieku od 21 do 25 lat. W grupie porównawczej ponad 40 proc. respondentów miało między 26 a 30 r.ż.

Połowa sprawców przemocy w rodzinie oraz zdecydowana większość osób skazanych za inne przestępstwa przed osadzeniem w zakładzie karnym mieszkała w mieście.

Czterdzieści proc. młodych dorosłych, którzy popełnili przestępstwo określone w art. 207 k.k., legitymowało się wykształceniem średnim, a po 30 proc. odpowiednio: podstawowym oraz zawodowym. Ponad połowa ankietowanych z grupy porównawczej ukończyła szkołę zawodową.

Prawie połowa osób z podstawowej grupy badanych deklарowała, że jest stanu wolnego. Siedem osób funkcjonowało w związkach kohabitacyjnych. Z kolei w grupie porównawczej większość mężczyzn stwierdziło, że albo jest stanu wolnego, albo są w nieformalnym związku.

Podstawową grupę badanych tworzyli osadzeni odbywający karę pozbawienia wolności za popełnienie przestępstwa określonego w art. 207 k.k. tj. znęcania się nad członkiem rodziny lub osobą najbliższą. W grupie porównawczej dominowali mężczyźni, którzy zostali skazani za popełnienie przestępstwa przeciwko mieniu np. rozboju (art. 280 k.k.), kradzieży (art. 278 k.k.) i włamania z kradzieżą (art. 279 k.k.). Pięć osób odbywało karę pozbawienia wolności za pobicie (art. 158 k.k.). Należy zauważyć, że w tej grupie przeważali mężczyźni, którzy popełnili przestępstwo, w wyniku którego dana osoba została pokrzywdzona, co oznacza, że ważnym elementem prowadzonych oddziaływań resocjalizacyjnych powinna być także praca nad podejmowaniem przez nich działań restytucyjnych wobec skrzywdzonych osób.

Jedna trzecia sprawców przemocy w rodzinie w chwili badania przebywała w zakładzie karnym nie dłużej niż sześć miesięcy, a kolejne 30 proc. – powyżej roku do dwóch lat. Mniej niż 1/4 z nich odbywała karę dłużej niż 24 miesiące. W grupie porównawczej najwięcej badanych odbywało karę odpowiednio: powyżej dwóch lat oraz od 13 do 24 miesięcy.

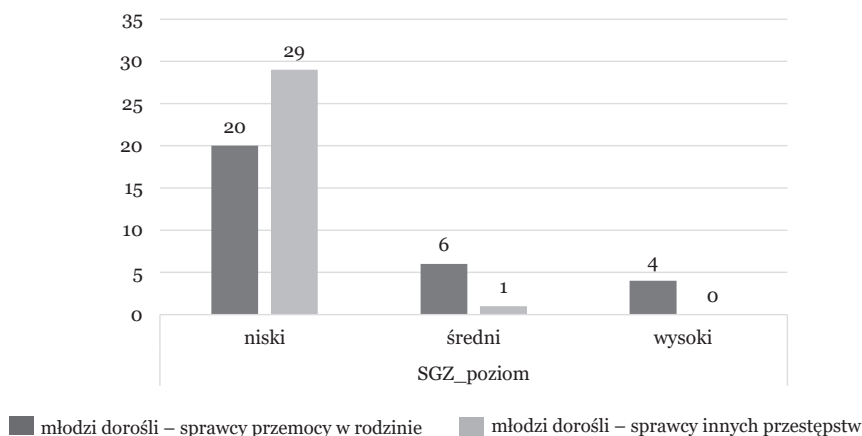
Ponad połowa osób skazanych za znęcanie się nad członkiem rodziny deklарowała, że nie jest uzależniona od substancji psychoaktywnych, a 1/3 z nich stwierdziła, że są uzależnieni od alkoholu. Jeden badany uznał, że jest uzależniony od narkotyków, a dwóch wskazało równocześnie na uzależnienie od

alkoholu i narkotyków. Sprawcy innych przestępstw w większości deklarowali brak uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Dziewięciu mężczyzn przyznało, że ma problemy z nadużywaniem alkoholu, a dwóch – od narkotyków.

Uzyskane wyniki surowe w „Skali Gotowości do Zadośćuczynienia (SGZ)” przeliczono na steny i w ten sposób wyznaczono poziom zmiennej.

W zakresie ogólnej gotowości do zadośćuczynienia stwierdzono istotne statystycznie różnice dotyczące poziomów tej zmiennej między grupą młodych dorosłych – sprawców przemocy w rodzinie a sprawcami innych przestępstw. Wśród sprawców przemocy w rodzinie dominowały osoby, które nie wykazywały gotowości do zadośćuczynienia. Cztery osoby były gotowe uczynić zadość osobom pokrzywdzonym, a sześciu badanych deklarowało taką gotowość na średnim poziomie. Z kolei w grupie młodych dorosłych, którzy zostali skazani za inne przestępstwa niż z art. 207 k.k., przeważały osoby, które nie przejawiały chęci zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym. Tylko jeden badany w tej grupie deklarował taką gotowość na średnim poziomie.

Wykres 1. Poziom ogólnej gotowości do zadośćuczynienia w badanych grupach: sprawców przemocy w rodzinie oraz sprawców innych przestępstw (n)

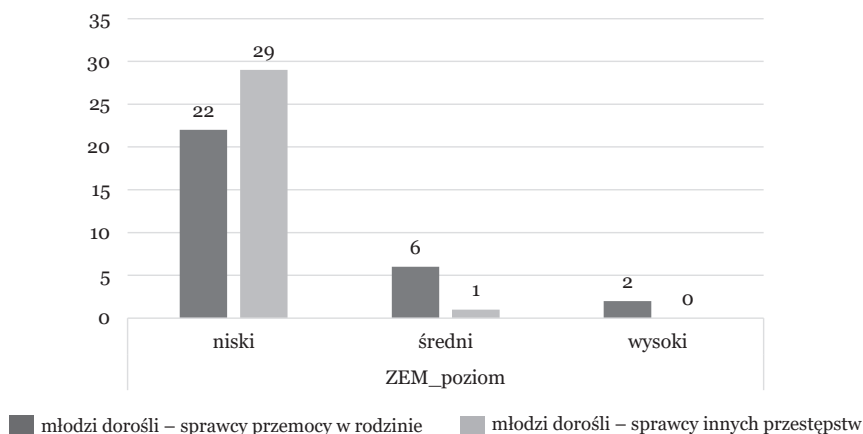
$$\chi^2=9,224; df=2; p=0,010; V \text{ Cramera}=0,392$$

Źródło: opracowanie własne.

Podobnie jak w przypadku ogólnej gotowości do zadośćuczynienia, również w odniesieniu do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego zdecydowana większość sprawców przemocy w rodzinie nie wykazywała chęci do czynienia

zadość w takiej formie. Sześciu badanych w tej grupie deklaruje taką gotowość na średnim poziomie, a dwie stwierdziły, że są gotowe do podjęcia zadośćuczynienia o charakterze emocjonalno-materialnym, czyli np. do przeproszenia osoby, który została pokrzywdzona w wyniku dokonanego przez nich przestępstwa. Prawie wszyscy młodzi dorośli, którzy dokonali innych przestępstw niż to określone w art. 207 k.k., nie wyrażali gotowości ani chęci do podjęcia działań naprawczych o charakterze emocjonalno-materialnym. Badane grupy różniły się istotnie statystycznie w zakresie poziomu gotowości do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego.

Wykres 2. Poziom gotowości do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego osób z grup badanych (n)

$$\chi^2=6,532; df=2; p=0,038; V \text{ Cramera}=0,330$$

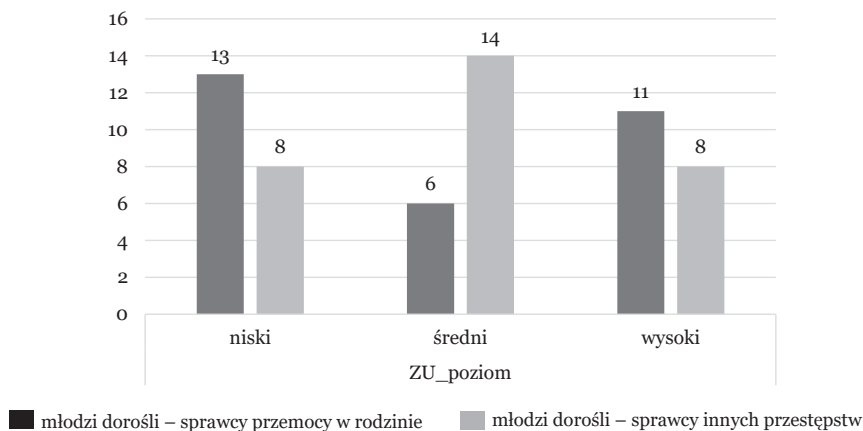
Źródło: opracowanie własne.

Najbardziej zróżnicowane wyniki uzyskano w odniesieniu do gotowości do zadośćuczynienia usługowego. Ponad 40 proc. sprawców przemocy w rodzinie nie wyraziło chęci do podjęcia działań naprawczych wobec osób pokrzywdzonych. Z kolei ponad 1/3 z nich była gotowa zadośćuczynić w wymiarze usługowym. Sześć osób w tej grupie na średnim poziomie deklarowało chęć podjęcia takich działań.

W grupie sprawców innych przestępstw prawie połowa badanych wyrażała gotowość do podjęcia zadośćuczynienia usługowego na średnim poziomie, a po osiem osób odpowiednio: w wysokim i niskim stopniu. Między badanymi

grupami nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic dotyczących poziomu gotowości do zadośćuczynienia usługowego.

Wykres 3. Poziom gotowości do zadośćuczynienia usługowego osób z grup badanych (n)

$$\chi^2=4,864; df=2; p=0,088; V \text{ Cramera}=0,285$$

Źródło: opracowanie własne.

Sprawdzono także, czy między badanymi grupami występują różnice w zakresie średnich wyników gotowości do zadośćuczynienia.

Tabela 2. Różnice między badanymi grupami w zakresie gotowości do zadośćuczynienia

Zmienne:	Test Levene'a jednorodności wariancji		Młodzi dorośli – sprawcy przemocy w rodzinie		Młodzi dorośli – sprawcy innych przestępstw		t-Studenta	p
	F	p	M	Sd	M	Sd		
ZEM	5,511	0,022*	18,43	6,10	14,63	4,01	2,848	0,006**
ZU	4,460	0,039*	10,26	4,37	10,36	3,46	-0,098	0,922
SGZ	4,142	0,043*	28,70	9,39	25,00	6,32	1,789	0,080

Objaśnienia: SGZ – Skala Gotowości do Zadośćuczynienia; ZEM – Gotowość do Zadośćuczynienia Emocjonalno-Materialnego; ZU – Gotowość do Zadośćuczynienia Usługowego; *p<0,05, **p<0,01

Źródło: opracowanie własne.

Analiza testem t-Studenta dla grup niezależnych wykazała, że wystąpiła istotna statystycznie różnica między młodymi dorosłymi, który są sprawcami przemocy w rodzinie, a młodymi dorosłymi, którzy popełnili inne przestępstwa w zakresie średnich wyników gotowości do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego. Sprawcy przemocy w rodzinie wykazali większą gotowość do podjęcia działań naprawczych o tym charakterze. W odniesieniu do gotowości do zadośćuczynienia usługowego i ogólnego nie stwierdzono różnic między porównywanymi grupami skazanych.

Podsumowanie

Gotowość do zadośćuczynienia jest ważnym przedmiotem badań pedagogiki penitencjarnej, ponieważ zdecydowana większość osób odbywających karę pozbawienia wolności dokonała przestępstwa, w wyniku których skrzywdziły innych ludzi.

Wyniki badań własnych wskazują, że młodzi dorośli stosujący przemoc w rodzinie cechują się niskim poziomem ogólnej gotowości do zadośćuczynienia oraz zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego. Z kolei cechowali się większą gotowością do zadośćuczynienia w formie usługowej. Podobne wyniki uzyskała A. Lewicka-Zelent. Autorka objęła badaniami grupę 213 osadzonych. Dowiodła, że zdecydowana większość ankietowanych nie przejawiała chęci oraz nie miała zamiaru podjąć działań naprawczych wobec osób pokrzywdzonych¹⁹. Inne wyniki badań tej autorki również wskazują na to, że osoby odbywające karę pozbawienia wolności w większości nie są gotowe do czynienia zadość osobom pokrzywdzonym²⁰.

Wyniki badań Ewy Trojanowskiej wskazują, że recydywiści penitencjarni nie wykazują ogólnej gotowości do zadośćuczynienia oraz gotowości do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego, ale ich poziom gotowości do zadośćuczynienia usługowego jest wyższy²¹. Inne wyniki badań E. Trojanowskiej,

¹⁹ A. Lewicka-Zelent, *Gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym*, Lublin 2017.

²⁰ A. Lewicka-Zelent, *Gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” z. 2/2016, s. 115–129.

²¹ E. Trojanowska, *Gotowość do zadośćuczynienia a empatia u osób odbywających karę pozbawienia wolności – komunikat z badań*, „Kultura i Wychowanie” nr 12/2017, s. 17–18.

którymi objęto grupę osób skazanych na podstawie art. 207 k.k., wskazują, że zdecydowana większość z nich cechowała się niskim poziomem ogólnej gotowości do zadośćuczynienia oraz gotowości do zadośćuczynienia emocjonalno-materialnego, ale jednocześnie częściej była gotowa do podjęcia działań naprawczych w formie usługowej²².

Wyniki badań własnych przedstawione w tym artykule oraz korespondujące z nimi wyniki innych badań wskazują, że w prowadzonych oddziaływaniach penitencjarnych istnieje potrzeba realizacji programów resocjalizacyjnych ukierunkowanych na zwiększenie gotowości do zadośćuczynienia. Przykładem takiego programu jest „Mediacja szansą dla siebie i dla innych”²³, realizowanego od kilku lat w Lubelskim Okręgowym Inspektoracie Służby Więziennej.

Pomimo że nie uzyskano w pełni satysfakcjonującego wyniku badań, warto podkreślić, że pewne pole do aranżacji oddziaływań mediacyjnych stanowi wynik uzyskany w Skali Gotowości do Zadośćuczynienia. Okazuje się bowiem, że jest przestrzeń do wzmacniania tej gotowości u sprawców przestępstw określonych w art. 207 k.k. Dlatego w przyszłych programach warto uwzględnić zadania/ćwiczenia mające na celu motywowanie osadzonych do podjęcia terapii, nauki i pracy, wolontariatu lub do wykonywania usług na rzecz osób pokrzywdzonych.

W przyszłości warto kontynuować badania naukowe z zakresu podjętej problematyki, z uwzględnieniem uwarunkowań gotowości do zadośćuczynienia osób pozbawionych wolności w różnych ich grupach.

BIBLIOGRAFIA:

KSIĄŻKI I ARTYKUŁY

- Brzezińska A.I., *Jak przebiega rozwój człowieka?* [w:] *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, red. A.I. Brzezińska, Gdańsk 2005.
- Dyjakon D., *Przemoc, terapia, zadośćuczynienie. Z doświadczenia badacza i terapeuty*, Wrocław 2010.

²² E. Trojanowska, *Gotowość do zadośćuczynienia sprawców przemocy w rodzinie jako podstawa do udziału w mediacjach po wyroku*, „Probacja” nr 1/2020, s. 119–140.

²³ A. Lewicka-Zelent, E. Trojanowska, *Możliwości i utrudnienia w realizacji programów mediacyjnych w resocjalizacji zakładowej na przykładzie programu „Mediacja szansą dla samego siebie i innych”* [w:] *Resocjalizacja, readaptacja i reintegracja społeczna – problemy, programy i perspektywy rozwoju komunikacji*, red. I. Mudrecka, Warszawa 2017, s. 241–252.

- Jankowska-Guściora M., *Starość w obliczu uwięzienia – zakres oddziaływań penitencjarnych podejmowanych wobec seniorów* [w:] *Teoretyczno-praktyczne konteksty resocjalizacji penitencjarnej skazanych*, red. D. Kowalczyk, M. Snopek, Opole 2015.
- Jukes A.E., *Man Who Batter Woman*, Routledge 1999.
- Lewicka-Zelent A., *Uwarunkowania gotowości nieletnich do zadośćuczynienia w paradigmatyce sprawiedliwości naprawczej*, Lublin 2015.
- Lewicka-Zelent A., *Gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” z. 2/2016.
- Lewicka-Zelent A., *Gotowość osób pozbawionych wolności do zadośćuczynienia osobom pokrzywdzonym*, Lublin 2017.
- Lewicka-Zelent A., Klimczak W., Trojanowska E., *Przemoc w rodzinie wobec kobiet z wyższym wykształceniem. Indywidualne studium przypadku*, Lublin 2020.
- Lewicka-Zelent, A., Trojanowska, E. *Możliwości i utrudnienia w realizacji programów mediacyjnych w resocjalizacji zakładowej na przykładzie programu „Mediacja szansą dla samego siebie i innych”* [w:] *Resocjalizacja, readaptacja i reintegracja społeczna – problemy, programy i perspektywy rozwoju komunikacji*, red. I. Mudrecka, Warszawa 2017.
- Mazur J., *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 2002.
- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994.
- Sykes G.M., Matz D., *Techniques of neutralization: A theory of delinquency*, “American sociological Review” no. 6/1957.
- Trojanowska E., *Gotowość do zadośćuczynienia a empatia u osób odbywających karę pozbawienia wolności – komunikat z badań*, „Kultura i Wychowanie” nr 12/2017.
- Trojanowska E., *Gotowość do zadośćuczynienia sprawców przemocy w rodzinie jako podstawa do udziału w mediacjach po wyroku*, „Probacja” nr 1/2020.
- Wysocka, E. *Diagnoza w resocjalizacji. Obszary problemowe i modele rozwiązań w ujęciu psychopedagogicznym*, Warszawa 2013.
- Wysocka, E. *Diagnoza pozytywna w resocjalizacji: Model teoretyczny i metodologiczny*, Katowice 2015.
- Wysocka E., *Diagnoza w resocjalizacji. Dylematy, wyzwania i propozycje narzędzi diagnostycznych* [w:] *Oddziaływania penitencjarne wobec skazanych w przestrzeni więziennej. Uwarunkowania – Doświadczenia – Propozycje*, red. D. Kowalczyk, E. Glińska-Lachowicz, Opole 2016.
- Wysocka E., *Diagnoza w resocjalizacji – perspektywy pozytywna vs. Negatywna, teoria vs. Praktyka diagnozowania*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” nr 38(2)/2019.

AKTY PRAWNE

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, (Dz. U. 1997, poz. 553 ze zm.)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005, poz. 1493 ze zm.).